

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder.

Medewerkers: Ds F. A. den Boeft, Helpman; Ds E. T. v. d. Born, Amersfoort; Prof. P. Deddens, Kampen; Ds D. van Dijk, Groningen; Ds J. Francke, Rotterdam; Prof. Dr S. Grefjandus, Kampen; Prof. B. Holwerda, Amersfoort; K. v. Huizen, Groningen; A. Janse, Breda; Dr P. Jasperse, Leiden; Ds B. Jongeling, Sappemeer; Ds H. Knoop, Rotterdam; Dr G. K. Schoep, Den Haag; A. Schilder, Den Haag; Ds J. Smelik, Apeldoorn; Dr H. Smilde, Groningen; D. Stroo, Bussum; Prof. Dr C. v. Til, Philadelphia, Pa, U.S.A.; Prof. C. Veenhof, Kampen; Ds G. Visé, Kampen; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds D. K. Wielenga, Rotterdam; A. Zijlstra, Groningen.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 14, Kampen.
Adm.-adres: Oosterbaan & Le Cointre N.V. — Goes.

Postrekening No. 406940. — Telefoon 2424.
BUREAU „DE REFORMATIE“ — GOES.

Ingevolge papieroortwijzing B.P.P. no. 4439 verschijnt deze uitgave wekelijks en is de omvang van dit nummer 8 pag., form. 30 x 41 1/4 cm.

Abonnement: f 4.— per half jaar bij vooruitbetaling.
Voor het Buitenland en Ned. Indië f 10.— per jaar.
Advertentiën: 10 cent per mm. Losse nummers 20 cent.

INHOUD: Hoofdartikel: Bezwaarden over en onder de synodocratie. 37. Uit de Schrift: De betere belofte (A) 1 (Jer. 31: 33). Gedicht: Kerkelijk leven: Wat leeft er in de zendingsscholen der synodocraten? 4. Confessie en organisatie, slot; Eerediploma; Protest is zonde; Wie helpt?; Wie meet met tweediel maat?; Eenige opmerkingen over de vereischte methode van samenspreking; Een voorstel met betrekking tot onze militairen in Indië; Groningen. Opv. en Onderwijs: De Chr. school in dezen tijd, slot. Boekbespreking. Stemmen uit onze Kerken. Groninger Brieven. Perschoouw. Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

BEZWAARDEN OVER en onder de synodocratie. 37

Nadat de Synode van 1943/45 de kerk door haar besluiten, afzettingen, weringen uit het ambt en haar uitstooten uit de kerkelijke gemeenschap Christus' kerk had gescheurd, begon Ds Spier een brede schrijftactiviteit te ontplooiën. Een paar brochures zette hij op stapel en deze kwamen spoedig in de kerkelijke vaart. Ook werd hem de verantwoordelijke taak toevertrouwd de gereformeerde meisjes omtrent de finesses van het „kerkelijk conflict“ op de hoogte te brengen.

We willen aandachtig naar de door Ds Spier gegeven voorlichting luisteren. En we mogen onze verwachtingen zeer hoog stellen! Ds Spier kan immers volkomen op de hoogte zijn met wat door de „bezwaarden“ werd geleerd. Was hij niet éénmaal hunder één? Had hij niet met hen, aan één conferentietafel zittend, onder leiding van den, ook door hem zoo hoog gewaardeerden, Prof. Vollenhoven, het kerkelijk conflict naar zijn verschillende aspecten grondig bestudeerd? En was hij niet met hen bij de beoordeeling van de dogmatische en kerkrechtelijke kwestie tot één en dezelfde conclusie gekomen? Daarom mogen we wel veel van hem verwachten. Op zijn minst een eerlijke en fijne teekening van den staat des geschils. In zijn omgeving zijn we natuurlijk veilig voor onnozele of boosaardige karikaturen, welke zoo dikwijls van de opvattingen der „bezwaarden“ werden en worden gemaakt.

We beginnen daarom met het bekijken van het schilderij, dat Ds Spier van der bezwaarden gevoelens ontwierp.

De groote fout van de bezwaarden of vrijgemaakten — aldus Ds Spier —, is, dat zij betoogen „dat alle bondelingen (ook de niet uitverkorenen, ongelooovigen en afvalligen) op gelijke wijze in Gods verbond begrepen zijn“¹⁾.

Toen ik deze woorden voor het eerst las heb ik vreemd rondgekeken.

En mijn eerste gedachte was: heeft werkelijk Ds Spier van Helpman deze baarlijke nonsens geschreven? Maar waar haalt hij dan die dwaasheid vandaan? Heeft hij er dan nooit van gehoord, dat juist de vrijgemaakten er zoo sterk den nadruk op leggen, dat de ongelooovigen en afvalligen het verbond verbreken, of, zoals de Schrift ook wel zegt vernietigen? En dat deze zondaars daarna door God uit het verbond worden gestooten; als dorre takken van den boom des verbonds worden afgehaakt? De vrijgemaakten leeren nota bene precies het tegenovergestelde van wat Ds Spier be-

weert! Ze belijden, dat ongelooovigen en afvalligen, neen, niet gelijkelijk met de geloovigen in het verbond, maar in volkomen tegenstelling met de geloovigen heelemaal buiten het verbond zijn!

Ja zeker, de vrijgemaakten hebben dat woord „gelijkelijk“ ongetwijfeld in verband met het verbond gebruikt.

Maar ze deden dat totaal anders dan Ds Spier fantaseert! Ze deden het precies zooals Calvijn het voor vier eeuwen reeds deed.

Deze betoogt namelijk ergens, dat het geheele zaad van Jacob gelijkelijk met de getuigenissen van Gods genade, namelijk met zijn woord en zijn sacramenten, verwardigd werden²⁾.

En dezelfde gedachte vertolkt hij, als hij leert, dat Ismaël „in den beginne een gelijken graad verkregen had met zijn broeder Izak, omdat het geestelijk verbond in hem niet minder verzegeld was door het teeken der besnijdenis“³⁾.

Ja, dat moment in de prediking van Calvijn beamen de vrijgemaakten ten volle!

Als ze er op letten, dat het verbond een heilige genadebeschikking des HEEREN is, welke in het door de sacramenten verzegelde Evangelie naar de geloovigen en hun zaad wordt toegedragen en waarmee God die geloovigen en hun zaad omvangt en doordringt; als ze er op letten, dat het verbond is de regeling van het verkeer tusschen Jahweh en zijn volk, zooals Hij die door zijn woord tot stand brengt en normeert — ja, dan zeggen de bezwaarden dat het verbond Gods de geloovigen en hun zaad gelijkelijk aangrijpt, omvangt, beheerscht en toekomt.

Let wel: de geloovigen en hun zaad. Niet: de ongelooovigen en de afvalligen. Deze hebben het verbond gebroken en vernietigd. En dat is toch zeker heel wat anders!

Kortom: als we er op letten, dat het verbond — om met Prof. Bavinck te spreken — „een genadige ordening Gods“ is, die „in het Evangelie en de sacramenten bestaat“ en waar de kinderen „passief“ in worden „opgenomen“ dan spreken de bezwaarden er inderdaad van dat de geloovigen en hun zaad daarin gelijkelijk zijn opgenomen.

Maar als ze er op letten hoe zij, die op deze wijze gelijkelijk in het verbond worden opgenomen nu ook in dat verbond leven, dan komen ook andere factoren een rol spelen. Dan is er allerlei variatie. Dan is er van „gelijkelijk“ geen sprake. Dan zijn er kinderen die onbewust en zonder actueel geloof of bekeering in het verbond leven. Dan zijn er menschen die tijdelijk of voorgoed van den weg des verbonds af dwalen. Dan zijn er — helaas slechts weinigen — die het verbond houden en voor eeuwig in de voleinde verbondsheerlijkheid mogen binnengaan. Dan zijn er — helaas heel velen, n.l. de ongelooovigen en afvalligen — die voor eeuwig uit het verbond worden uitgestooten.

Calvijn zag en zegt deze dingen zoo scherp. Bij hem is er niets van die lompheid en grofheid, waarmee velen de fijne nuances en onderscheidingen in de wonderlijke verbondswerkelijkheid met botte woorden en ruwe zinnen vernielen en onzichtbaar maken.

Hij zegt — we hoorden het reeds — dat Ismaël „in den beginne“ een „gelijken graad“ met zijn broeder Izak gekregen had. En hij voegt er aanstonds bij hoe dat kwam en waarin die gelijke graad bestond. Het „geestelijk verbond“ — neen, niet een „uitwendig verbond“ of een verbond naar zijn „uitwendige zijde“, daar weet Calvijn niets van af — neen, het echte, eeuwige, geestelijke verbond was in Ismaël niet min-

der verzegeld dan in Jacob. Daarom verkregen zij beiden in den beginne een gelijken graad!

Maar het bleef natuurlijk niet bij dat „in den beginne“ en bij dien „gelijken graad“. Ismaël wordt ten slotte verworpen. Hoe kwam dat? Neen, dat lag niet aan het verbond, ook niet aan de wijze waarop God hem daar door woord en sacrament in had opgenomen. Precies hetzelfde geestelijke verbond dat aan Izak verzegeld was, was immers ook aan Ismaël verzegeld!

Maar hoe kwam na dat schoone gelijke begin dan toch dat ontzettende en ontzaglijke onderscheid aan het eind? Calvijn zegt het heel simpel zóó: „Door hun eigen fout en schuld, ik erken het, zijn Ismaël, Ezau en dergelijken afgevalen van de aanneming tot kinderen; want de voorwaarde was er bijgesteld, dat zij getrouwelijk Gods verbond zouden houden, wat ze trouwelooselijk geschonden hebben“⁴⁾.

Ja, dat is het: trouwelooselijk schenden van de voorwaarde, welke bij en met de aanneming tot kind in het verbond werd geopenbaard en gegeven; en zoo

afvallen van de aanneming tot kind, welke in belofte en besnijdenis ook Ezau gelijkelijk met Izak eenmaal toekwam.

Wist Ds Spier van deze dingen niets af? Is hij vergeten de prachtige uiteenzettingen over kwesties als deze, waarmee Prof. Vollenhoven ons eertijds, b.v. in Amersfoort, verraste?

We gaan verder.

De zoo even gesignaleerde — gelukkig alleen maar in de op dit punt ontspoorde theologische fantasie van enkele menschen bestaande — „fout“ der vrijgemaakten, heeft nu volgens Ds Spier een bepaalde oorzaak. Deze is hierin gelegen, dat de vrijgemaakten „in het verbond de verkiezing uitschakelen of verwaarloosen“⁵⁾.

Het is weer zonderling wat de vroegere dominee van Groningen-Helpman hier schrijft.

Zouden de vrijgemaakten in het verbond de verkiezing uitschakelen of verwaarloosen?

Zij denken er niet aan!

Zij gelooven en belijden van ganser harte en met vreugde, dat Gods verkiezende activiteit om zoo eens te zeggen, door en in de gansche werkelijkheid van het verbond gloeit. Ge kunt — zoo betoogen ze — het verbond nergens aanraken of ge stuit ook op Gods verkiezende activiteit. De stroom van Gods verkiezende energie vult ook de geheele bedding van het verbond! En ze beamen van harte dat God in den weg des verbonds zijn verkiezing realiseert.

Waar de vrijgemaakten zich wel tegen verzetten — men denke aan de heldere uiteenzettingen van Dr Zuidema —; dat is de poging om verbond en verkiezing op zulk een wijze met elkaar in verband te zetten, dat God zijn in het Evangelie geopenbaarde en geschonken en door de sacramenten verzegelde verbond alleen met hen die tot het eeuwige leven zijn uitverkoren zou hebben opgericht.

Wie van deze beschouwing uitgaan, zien het verbond als een oostersch huis, dus als een huis, dat aan alle kanten omringd is door een breede galerij of waranda. In het eigenlijke huis des verbonds wonen dan de uitverkorenen. Zij zijn de w e z e n l i j k e, echte, ware bondelingen. En onder de galerij leven de anderen. Zij worden ook wel bondelingen genoemd maar zijn het toch eigenlijk niet. Zij hebben alleen maar deel aan het verbond naar zijn u t w e n d i g e z i j d e. Zij wonen alleen maar in den

¹⁾ „Bouwen en Bewaren“, 26 Januari 1946, spatteering van Ds Spier.

²⁾ Calvijn op Gen. 25: 23.

³⁾ Institutie, III, 21, 6. Spatieering van mij C. V.

⁴⁾ Idem.

⁵⁾ „Bouwen en Bewaren“, 26 Jan. 1946.

voorstel, in de voorgalerij van het verbond. Zij zijn geen echte bondgenooten.

Zie deze constructie wijzen de vrijgemaakten af! Zij houden de simpele woorden der Schrift vast, dat onze Heere God zijn verbond opricht met de geloovigen en met hun zaa d. Met die allen gelij k e l i j k. Zij belijden voorts dat na deze oprichting van het verbond, het leven en den strijd des verbonds, de worsteling om in te gaan in het koninkrijk der hemelen, een aanvang neemt. De belofte Gods moet inderdaad geloofd; de sacramenten inderdaad geloovig gebruikt; de weg des verbonds inderdaad bewandeld worden. En zij gelooven ten slotte, dat alleen zij, die in dit alles door Gods genade zullen volharder, zalig zullen worden.

En zie, dwars door dit verbond en door het leven, de worsteling van dit verbond, heen, verwerkelijk God zijn eeuwige verkiezing. Den eeuwigen zegen van het verbond — dien verwerven de uitverkorenen alleen.

Om het in een beeld te zeggen: God heeft en houdt op deze wereld het huis van zijn vast en onwankelbaar verbond in stand. Door de voorpoort daarvan laat hij de geloovigen en hun zaa d gelij k e l i j k binnen. In dat huis moeten zij nu leven naar de goddelijke huisorde, de heilige wet des verbonds. Het is Gods geopenbaarde bedoeling hen door de opname in en het heilig bewonen van dit huis heen te leiden naar de eeuwige heerlijkheid. En allen, die den Heere van dat huis in Diens huis trouw hebben gediend gaan ten slotte door de achterpoort van den dood over naar 't eeuwig Vaderhuis. Achter en in dat gebeuren werkt majestueus en souverain Gods verborgen verkiezende activiteit, welke de door God zelf geschapen en in stand gehouden verantwoordelijkheid der menschen volledig inschakelt en in rekening brengt. Maar de kinderen des Koninkrijks, die den HEERE in zijn heilig verbondshuis niet hebben gediend, zullen buitengeworpen worden. In hun lot openbaart zich Gods eeuwige verwerping.

Zoo leeren de vrijgemaakten.
Het is allemaal al heel oud en niets bijzonders.
En mag men dit voor oogen houdende dan zeggen, dat zij in het verbond de verkiezing uitschakelen of verwaarlozen?

Wie weigert verbond en verkiezing op een bepaalde, duidelijk omschreven, maar niet in de Schrift gefundeerde wijze aan elkaar te koppelen en samen te smelten, loochent die het, het echte, verband tusschen verkiezing en verbond? Wel neen, hij maakt juist den weg vrij om den zuiveren kijk op het werkelijke verband tusschen die beide te ontdekken en te eerbiedigen.

Wist De Spier deze dingen werkelijk niet? C. V.

KERKELEK LEVEN

Wat leeft er in de zendingskringen der synodocraten? IV.

Wie onze voorgaande artikelen met instemming mocht gelezen hebben zal het met ons erover eens zijn, dat het Rapport de eigenlijke kwesties verdoezelt. Het slaagt daarin overigens maar zoo-zoo. Let eens op het volgende:

1) eerst wordt toegegeven: bij de besprekingen op Java is weer duidelijk gebleken, dat de synodocratische kerken in den gang van het zendingswerk op Java NIET voor moeilijkheden staan, die ALLEEN als gevolg van den oorlog, van den invloed der Japansche propaganda of der politieke spanningen ('t modewoord, camouflage voor: revolutie) zijn te beschouwen. Deze bijzondere omstandigheden hebben overigens ongetwijfeld invloed gehad en het tempo ten zeerste bespoedigd.

2) maar dan wordt getroust: wij worden voor geen enkel probleem gesteld, waarvoor wij niet eveneens(!) zouden zijn komen te staan bij een normale ontwikkeling van de Javaansche kerken.

Hier staan we even vol eerbied te peinzen. Camouflage of niet? Schuchter wagen we een vergelijking:

Een zoon van 16 jaar loopt het huis uit. Vader had gezegd: als je meerderjarig bent en een gezin kunt onderhouden, mag je een vrouw, een zuster zijnde, met mijn toestemming trouwen en in mijn firma worden opgenomen als compagnon, als directeur of iets dergelijks. De 16-jarige loopt — terwijl vader buitenslands is — er van door, neemt een vrouw en doet haar naar de wijze der mannen, belegt vergaderingen met verklaarde tegenstanders van vaders firma, neemt met hen beslissingen, die ook de firma plaatsen voor menig voldongen feit, en laat zich intusschen opwarmen door de vijanden van vader, die dezen eigenlijk nooit meer willen zien in zijn eigen zaak. Intusschen krijgt hij kinderen en wordt zelfstandig zakenman, ook vaders eigen goed beheerend en in beslag nemende zonder zich aan de bestaande orde en de gegeven opdrachten en beloften te storen.

Vader komt na eenigen tijd uit het buitenland terug, ziek, geslagen, geplunderd. Hij hoort 't verhaal, gaat naar zoon op bezoek (wie sprak van „citeeren"?), en krijgt al dadelijk den wind van voren:

UIT DE SCHRIFT

de betere belofte (a) I.

Ik zal mijn wet geven in hun binnenste.
Jer. 31:33.

De wet in hun hart geschreven.....
Het is een merkwaardige „speling der geschiedenis", dat in Gereformeerde kringen den éé nen keer verzekerd wordt: dit betekent nog niets „zaligmakends" (d.w.z. niets waarmee de zaligheid gemoeid is), en den anderen keer: maar dit betekent alles: het is een weldaad van wederbarende genade, waarmee de zaligheid rechtstreeks gemoeid is.....

Den eenen keer toch wordt hetgeen hier staat, beschouwd als ook in de heidenen aanwezig. Den volgende keer als: alleen in de uitverkorenen aanwezig.

Hoe vaak hebben niet gereformeerde hoogleeraren, doctoren, dissertatieschrijvers met hand en tand verzekerd: de wet is in het hart der heidenen geschreven! Zelfs als men hun tegenkwam, en zeide: maar dat staat er niet (in Rom. 2:15), zelfs dan hielden ze nog vol: de wet is 't hart der heidenen geschreven.

Maar ze haastten zich dan, daaraan toe te voegen: dit is geen „zaligmakende" inschrijving, ze is geen vrucht van radicale levenswending, ze is geen zaak van wedergeboorte, o neen, in de verste verte niet. Het is alleen maar zoo iets als een zedelijk besef. Soms zeiden ze 't nog zwakker: een aangeboren vermogen tot kennis, niet eens 'n aangeboren kennis. Vrucht van een algemeen Geestes-getuigenis.

Maar nu het wonderlijke: zet diezelfde menschen voor Jeremia 31, en plaats hen tegenover diezelfde woorden: de wet in het binnenste. Dan verklaren ze, met dezelfde vasthoudendheid: maar hier betekenen die woorden de allergrootste, althans ten eeuwigen leven beslissende „zaligende" inschrijvingsbeneficentie. En dus: alleen te vinden in de tot het eeuwige leven uitverkorenen. En dan vervolgen ze hun doxologie met stijgend — hoewel wat te vlot formuleerend — pathos. Ze verzekeren: vroeger kwam de wet „van buiten af", nu komt ze „geestelijk, door het innerlijk werk van God zelf in het hart" (de vraag, of een algemeen inwendig getuigenis des H. Geestes in de heidenen, ook niet „geestelijk, door een innerlijk werk van God zelf in het hart" geschiedt, welke vraag toch op hun eigen standpunt alleszins behoorlijk is, laten ze ditmaal liefst buiten beschouwing). Ze verkondigen: ditmaal is hetgeen door den profeet bedoeld wordt, geen ideaal meer, dat gesteld wordt, doch een „volledige en zuivere vervulling" van het ideaal. Het beduidt dezen keer, zoo verzekeren ze, „de innerlijke levensgemeenschap", „die ieder bondeling in het

wil hij soms onderhandelen (!)? Kan gebeuren, maar de nieuwe zaken vrienden moeten erbij zijn, en vrouw lief ook. Vader gaat op de eischen in door een repraesentant, die met de heeren „in groot verband" onderhandelt.

Laatstgenoemde schrijft nu vader en moeder 'n brief. Korte inhoud: U staat met zoonlief voor moeilijkheden: hij weigert n.l. zijn eenmaal „verkregen" zelfstandigheid prijs te geven; uw afwezigheid, zijn eigen vertoef onder uw vijanden, zijn eigenmachtige annexatie van een vrouw, de revolutionaire spanningen, de hetze van uw vijanden hebben in dit alles de hand, en hebben het tempo van zijn zelfstandig staan ongetwijfeld ten zeerste bespoedigd; maar — U wordt voor geen enkel probleem gesteld, waarvoor U niet geplaagd zoudt zijn, indien hij al 21 jaar geworden zou zijn en in staat een gezin te onderhouden en braaf opgepast zou hebben en zich als goed zoon van de vreemden en vijanden ver gehouden zou hebben. Ik adviseer U dus: gaat met hem een accoord van samenwerking aan.

Ik denk, dat papa zou knarsetanden. Hij zou 'n adviseur van nabij en 'n zoon van uit de verte toebijten: kwajongens, wil je wel eens gauw op 't matje komen, net als m'n andere jongens: Benno en Evert van Amersfoort, en Herman van Bergschenhoek en wil je wel eens gauw antwoorden met ja of neen binnen 14 dagen net als die andere stouterd van mij: Klaas van Kampen? En hij zou zijn adviseur toebijten: schaaam jij je niet, gróóte kerel? Heb ik geen andere kwesties dan een papa, wiens zoon niet is weggelopen en wél heeft opgepast en 21 geworden is? Heb ik soms de kwestie niet van mijn GEZAG? GEZAG? Heb jij, groote kerel, dan niets geleerd van 1944? Toen Benno, Evert, Herman, Klaas, mijn GEZAG betwistten? Schei toch uit: als nu al die stoute jongens eens kwamen vertellen: papa, U staat met ons voor geen andere kwestie, dan die U toch zoudt onder de oogen moeten hebben zien, als wij niet hardhandig uit den familieraad gezet waren maar met heel de familie hardop hadden kunnen dóór-praten tegen oom Herman Huber en oom Doede?

Nieuwe Verbond met God verbindt". En, straks heelmaal op drift, verkondigen ze: „de Godskennis, waarvan hier sprake is, is natuurlijk (!) niet een uiterlijke of zuiver verstandelijke kennis, maar de geestelijke kennis van de waarachtige godsvrucht, de kennis, die door levensgemeenschap met den Allerhoogste verkregen wordt" (Aalders, K. V.). „Het spreekt vanzelf" (!) — aldus de epiloog. „dat deze profetie uitsluitend (!) het oog heeft op wat wij noemen de onzichtbare kerk" (dezelfde).

„De twee huizen" van Israël en Juda (31:27) „met het oog waarop" (K. V. op Hebr. 8) de nieuwe verordening is gegeven, zijn dus twee onzichtbare huizen geworden. Zeg maar rustig: een huis, dat geen huis is, hoogstens ontwerp-van-huis.

Tegenover wie zulke tegenstellingsparen opstelt (niet nationaal maar innerlijk, niet uiterlijk of bloot verstandelijk maar geestelijk-waarachtig) is de vraag niet ongepast: is soms „verstand" een „uiterlijk" ding? Het schijnt toch wel iets innerlijks te wezen evenals wil, gevoel?

En als men zou zeggen: ja, maar zoolang God iemand niet wederbaart, blijft Hij maar zowat aan den buitenkant opereeren, dan zou men willen vragen: moet dan in uw lofredenen op die heidenen, die de wet in het hart heeten te hebben, het spreken (tot in titels van dissertaties toe) over een „algemeen inwendig getuigenis van den Heiligen Geest" niet worden veranderd in een meer correct spreken van een „algemeen uitwendig getuigenis van den Heiligen Geest"? Met welk recht zegt gij den éé nen keer: 't verstand, dat is iets innerlijks, den anderen: 't verstand, dat is iets uiterlijks?

En, als men die vragen wat al te direct-persoonlijk vindt, dan stellen wij de vraag aldus: indien de „Synopsis" (een klassiek gereformeerd leerboek van gereformeerde theologen „uit den bloeitijd") spreekt van ó n w e d e r g e b o r e n e n, bij wie het zaa d des woords niet in goede aarde viel, maar die toch „inwendig zijn geroepen", omdat het Woord van God niet maar het éé ne oor in, het andere uitging, doch het zieleleven raakte (verstand, „historisch geloof", wil, „wondergeloof", beide, „tijdge-loof"), hebt gij dan goede reden om te zeggen: die bloeitijd was tó en al een tijd van verval, en als de Heere God de Kerk door persoonlijke, individuele zielszorg het Woord nauw op de conscientie bindt, en op den man af gaat, dan is dat nog maar buitenkants-gedoe? Als Hij niet meer doet, en te beloven heeft, dan zullen wij meesmuilend zeggen: het is nog niet veel zwaars met die beloften, het zijn nog geen betere beloften, het is maar, nu ja, niet nationaal, maar dan toch slechts institutionair, massaal, compagnie-gedoe? Móógt en durft gij zoo spreken?

Het zijn vragen, die om antwoord roepen.
En daarom moeten we volgende week nog maar even verder gaan. K. S.

Maar vader deed anders. Hij klopte den adviseur eens op de schouders en zei: dank je wel. Hij bereidde dien jongen eenen maaltijd, liet hem zelfs de andere jongens (niet van F. Q. I., doch van „F. Q. I.") in de aula instrueeren, aanvaardde in groote trekken den status quo, liet Benno en Evert en Herman en Klaas in den kelder zitten, repten geen woord over het thema, dat vroeger nog al eens in bespreking was genomen (hebt u gezondigd tegen den hemel en tegen mij, ja of neen?), besloot over de manier van samenwerking nog eens te gaan praten en toen zongen ze samen: U alleen, U loven wij. In den kelder, waar Benno, Evert, Herman, Kaas en vele andere stout verklaarden bijeen zaten, zaten ze te wachten op het vervolg:

Als ik 't ambt ontvangen zal
wil ik volgens eed en plicht
ALTOOS recht doen in 't gericht;
LAND en VOLK was in VERVAL,
maar zijn pijlers stelde ik vast
tegen hierarchenlast.

Dat vervolg kwam niet. Men was al lang tevreden. De knaap wordt binnenkort 17, maar wordt gerekend 21 te zijn. Tot het tegendeel blijkt? Niet vragen: felten nemen geen keer en je moet ze alleen toetsen tegen Benno o.s., die netjes hun heurt hebben afgewacht, en die dus nog gestraft konden worden.

't Is maar een vergelijking, en toch.....

Maar onze vergelijking is nog niet al haar punten op het spoor. Eén der punten is dit: die zendingsdeputaten, die eerst hebben gerapporteerd wat hierboven onder 1) en 2) vermeld is, merken ook nog dit op:

3) de moeilijkheid, waarmee wij te doen hebben bij het wederopvatten van het zendingswerk op Java mag stellig NIET OVERWEGEND (dus toch wel degelijk ó ó k) als een gevolg van de Japansche invasie, het overheerschend nationalisme en de troebelen na de instorting van het Japansche rijk worden gezien, w i j z i j t o c h v ó ó r a l l e dingen een natuurljke en zeer gewenschte vrucht is van het zea-